

Det politiska uppfostrandet

*En studie av hur det obligatoriska teaterbesöket i utbildningssyfte påverkar
gymnasieelevens demokratiska världsbild - utifrån ett intersektionellt perspektiv*

Greta-Pauline Glatzl

Handledare Yael Feiler

TS1310 Teaterstudier, Kandidatexamenarbete

Institution för litteratur, idéhistoria och religion

Göteborgs Universitet

Höstterminen 2014

Abstract

Political education

An intersectional study of how a theatre performance, as an obligatory part of education, can affect high school students' views on equality and human rights

The aim of my essay is to find out if political theatre in some way affects the opinions and values of high school students. I therefore conducted a public survey at Hagateatern in Göteborg during Autumn 2014, aimed at the political performance '... men sen då?', performed by the Teater Kurage ensemble. The survey was conducted in three steps; the first and second steps by observing the students' reactions both during and after the performance, and then during a political seminar with young politicians. The third and final step involved a questionnaire with questions concerning politics and theatre which the students completed.

I have applied an intersectional perspective as a point of departure/starting point and thus investigated the differences between the students' answers depending on their gender, age and residential area. I wanted to find out to in which way they were affected by these factors. The results of my investigation proved that old habits and structures regarding gender and social classes still persists as a norm. In any case, my results have shown that the students were, in general, affected by the performance at Hagateatern.

Innehållsförteckning

<u>Introduktionskapitel</u>	4 - 7
Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte	5
Frågeställning	6
Avgränsning	6
Problemdiskussion	6
Disposition	7
<u>Teori- och Metodkapitel</u>	8 - 15
Litteratur	8
Teori och ämne	9
Metodval och tillvägagångssätt	9
Intersektionalitet	11
Tidigare forskning	14
<u>Resultatkapitel</u>	16 - 26
Resultatredovisning	16
Analys och tolkning	18
<i>Enkätanalys</i>	18
<i>Föreställningsanalys med fokus på publikrelationerna</i>	21
<i>Seminarieanalys</i>	25
<u>Slutsats</u>	27 - 28
<u>Källförteckning</u>	29
Tryckta källor	29
Otryckta källor	29

Introduktionskapitel

Inledning

Teatern som idag nästan alltid genomsyras av politiska ställningstaganden och ifrågasättanden, anser jag, borde vara en komponent i det politiska uppfostrandet i gymnasieelevens utbildning. På gymnasiet får eleven nys om teatern på många olika sätt: historiskt, teoretiskt, praktiskt deltagande och som publik till teaterframträdanden. Vad jag i denna undersökning försöker ta reda på är om teatern som ämne fungerar som ett medel för att utveckla och kanske till och med förändra elevens världsbild.

Jag har gjort en publikundersökning av det politiska devisingprojektet ... *men sen då?* ... *men sen då?* handlade om varför Sverige blivit som det blivit idag 2014 och om hur framtiden kommer att se ut. Det är ett ifrågasättande av normer, intolerans, acceptans och rädslor som berättas genom personliga monologer, dialoger och gestaltningar. Så här beskrivs föreställningen i programbladet:

... *men sen då?* är en rapport från ett land som har gått vilse. En absurd berättelse om frågor med svåra svar. En eftertänksam knytnäve, en mjuk lavin och en berättelse om en tro på något mer. (<http://www.hagateatern.se/teater-kurage/...men-sen-d%C3%A5--23689665>)

I samband med en skolföreställning för gymnasiestudenter arrangerades ett seminarium som en andra akt. Detta gjordes tillsammans med representanter från de politiska ungdomsförbunden SSU, Ung Vänster, Grön Ungdom, LUF, CUF och Unga Feminister. Under detta tillfälle passade jag på att genom observation ta reda på hur teaterbesöket påverkar gymnasieeleverna och på vilket sätt detta fick dem att vilja delta i det politiska samtalet tillsammans med ungdomspolitikerna.

Bakgrund

Under min fältkurs, hösten 2014, praktiserade jag på Producentbyrån i Göteborg; en såkallad observationspraktik där jag fick följa arbetet som byrån utförde.

Producentbyrån består av fem producenter/projektledare som leder, producerar och jobbar med stora och små scenkonstprojekt för eller tillsammans med

organisationer, artister, danskompanier och teatrar. En utav dessa teatrar var Hagateatern där Teater Kurage höll på att repetera sin då kommande uppsättning ... *men sen då?*

Jag hade tidigare snappat upp att föreställningen vid några tillfällen under spelperioden skulle visas för gymnasieungdomar och att det i samband med detta skulle arrangeras politiska samtal. Jag mindes tillbaka till tiden då jag själv gått igenom gymnasiets hårda år med identitetsbildning och skapandet av mina värderingar. Jag mindes också hur vi ibland på svensklektionerna var *tvungna* att gå på *obligatoriska* teaterbesök för att sedan skriva och diskutera om dem. När jag sitter här i dag med mina teaterstudier är jag säker på att de där teaterbesöken åtminstone påverkade mig, mina värderingar och mina vägval. Därför fascinerades jag av det jag nu såg på Hagateaterns scen, dels av tanken på att deras interagerande skådespel knappast skulle kunna göra en skolelev uttråkad och dels för att det skulle visa sig vara så politiskt. Inte nog med att vi då befann oss i ett supervalår som jag hade svårt att tänka mig att någon kommit orörd ur – gammal som ung – skulle man som gymnasieelev där och då antingen fått röstat i sitt första val eller åtminstone engagerat sig i ett skolval. Jag önskade nästan att jag på vägen från Producentbyrån till Hagateatern skulle ha plockat upp en eller annan gymnasieklass för att efteråt kunna diskutera pjäsen med dem; vad den handlade om för dem, vad de upplevde för tecken och hur de påverkades av det politiska budskapet. Jag blev så nyfiken på om den här föreställningen kunde påverka de som just nu höll på att lägga sitt värderingspussel och skapa sin vuxna identitet. För att ta reda på det bestämde jag mig för att göra en publikundersökning och då enbart fokusera på de gymnasieelever som såg föreställningen under premisen att deras besök var i ett obligatoriskt utbildningssyfte.

Syfte

Mitt syfte är att ta reda på om det finns någon påverkan i de obligatoriska teaterbesöken av gymnasieelevers demokratiska världsbild. Kan det obligatoriska teaterbesöket, i allmänhet och i synnerhet devisingprojektet ... *men sen då?*, i så fall fungera som ett verktyg i den politiska uppfostran av gymnasieungdomen? Jag undrar också på vilket sätt faktorer som genus, ålder och var i Göteborg eleven bor påverkar detta.

Frågeställning

1. Hur påverkar föreställningen ... *men sen då?* Ett antal gymnasieelevers uppfattning om rättvisefrågor såsom jämställdhet och jämlikhet.
2. Hur samverkar identitetsfaktorer som geografiskt område, ålder och genus elevernas svar?"

Avgränsningar

Från början skulle undersökningen fokusera på hur faktorer såsom klass och genus påverkade eleverna. Tanken var att komma åt klassfaktorn genom statistiska undersökningar om medelinkomst i områden där eleverna bodde i. Men eftersom jag inte kunde finna den statistik som krävdes nöjde jag mig med informationen om det geografiska området som en faktor i min intersektionella analys.

Den genomförda publikundersökningen består av tre delar, dels en enkätundersökning och dels en deltagande observation i två moment – under själva föreställningen och under det seminarium som hölls efteråt. Att jag valt att göra så beror på att min källa är högst begränsad: den består enbart av ett nedslag i *en* föreställning med *två* gymnasieklasser som åskådare, bestående av en majoritet av killar samt etniskt svenska, vilket är en avgränsning i sig. Detta är också anledningen till att jag har valt att utesluta etnicitet som faktor och enbart ta hänsyn till tre maktordningar som påverkar, kompletterar och skär i varandra; genus, geografiskt område och ålder.

Problemdiskussion

Från början var tanken att flera skolföreställningar av ... *men sen då?* skulle spelas på Hagateatern men enbart en skolbokning gjordes. Eftersom förutsättningen för min undersökning var att teaterbesöket skulle vara obligatoriskt fick jag nöja mig med att genomföra publikundersökningen på de få elever som dök upp. Att samtliga 20 elever, från två olika gymnasieklasser, som såg föreställningen kom från samma skola hade både sina för- och nackdelar; bland annat var det lätt för mig att hålla reda på enkäterna eftersom att en och samma lärare tog emot dem och var också den enda person jag behövde ha kontakt med under den praktiska processen i mitt undersökande. Samtidigt hade det bidragit till en större spridning, både geografiskt och kulturellt, om gymnasieklasserna kommit från olika skolor.

Läraren och jag avtalade snabbt att enkäterna som samlades in skulle skickas via post till min hemadress veckan därpå. Dessvärre inträffade en försening och det skulle dröja två veckor innan enkäterna kom fram. Detta bidrog givetvis till att en del av min planering blev framskjuten.

När enkäterna väl kom fram visade det sig att enbart 15 av de 20 elever som sett föreställningen deltagit i enkätundersökningen och enbart fem av 15 var tjejer. Därför är min analys av enkäten en aning missvisande i jämförelsen mellan tjejerna och killarnas svar; detta bör läsaren ha i åtanke under läsningen av det aktuella kapitlet.

Disposition

Efter det inledande kapitlet presenterar jag mitt teori- och metodval där jag diskuterar och presenterar de olika teorierna, författarna och den tidigare forskning jag använt, refererar till och tagit hjälp av. Jag presenterar också mina metoder och tillvägagångssätt genom att konkret förklara dem, kritiskt granska dem och talar dessutom lite kort om alternativa metodval. Därefter går jag igenom mitt kvantitativa resultat för att sedan övergå till min mer kvalitativa analys i *Resultatkapitlet*. Analysen består av tre delar; en enkätanalys, en föreställningsanalys med fokus på publikreaktioner samt en seminarieanalys. Slutligen sammanfattar jag undersökningens resultat och tillvägagångssätt i min *Slutsats* som jag diskuterar, sammanställer och ifrågasätter.

Teori- och metodkapitel

Litteratur

Fanny Ambjörnsson *I en klass för sig*

I en klass för sig följer Fanny Ambjörnsson tjejerna från två gymnasieklasser på ett gymnasium under ett års tid. Hon diskuterar de olika genus som tilldelats de två olika grupperna av tjejer för att passa in i normen. Normen styr deras umgänge, och stämplar dem beroende av deras val av linje, samt utifrån de ideal som omvärlden pressar dem till att sträva mot. Ambjörnsson visar på hur avgörande det är för gymnasieelever vilken gymnasielinje de läser och vilket kön, vilken samhällsklass och etnicitet de tillhör för hur de ser på sig själva, hur andra ser på dem, vilka de *utger* sig för att vara och hur *det* kommer i uttryck.

Det har varit en inspirerande läsning då min undersökning också fokuserar på gymnasieungdomen och hens förutsättningar och bakgrund. Ambjörnsson gör intressanta observationer av hur tjejer generellt uppfattas av sin omgivning jämfört med killar, något som varit nyttigt i min analys. Hon beskriver även hur de upplever klimatet i skolan, hur mycket plats de tar i klassrummet, vad de i så fall väljer att prata om och vad de förväntas prata om. Något som till stor del stämt överens med mina upplevelser under publikundersökningen.

Tullie Torstenson-Ed *Barns livsvärld*

I *Barns livsvärld* beskriver Torstenson-Ed hur det är att vara flicka och pojke som barn och ungdom, hur de påverkas av deras olika förutsättningar. Varje kapitel färgas av ett ämne; *genus, etnicitet, generation, särskilt stöd och värderingar*; jag har till störst del haft användning av de kapitel som handlar om ungdomars *genus* och *värderingar* i min uppsats. Boken har varit användbar på de sätt att jag fått förståelse för hur barn och ungdomar tänker och resonerar, att de många gånger lever i en onyanserad värld där de vågar vara mer radikala vilket har stämt överens i min undersökning där åldersfaktorn visat sig spela stor roll, med mera. Dessutom är boken skriven ur ett intersektionellt perspektiv där hänsyn tas till barns olika förutsättningar beroende på etnicitet, kulturell bakgrund, kön/genus, behov av särskilt stöd och klass.

Paulina de los Reyes & Diana Mulinari *Intersektionalitet - kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*

I *Intersektionalitet* undersöker, analyserar och beskriver de los Reyes och Mulinari begreppet intersektionalitet i ett försök att fokusera mer på andra sociala relationer än bara könsrelationer för att få en djupare kritisk analys av det som bidrar till ojämlikhet.

För mig har det varit givande att få en bredare kunskap och förståelse för vad intersektionaliteten innebär och vikten av det perspektivet i min undersökning och för mitt val av teori. Förståelse av att vi aldrig kan utgå från enbart orättvisor mellan könen utan också ständigt måste vara kritiskt vakna till andra maktrelationer, strukturer, uppdelningar och maktordningar för att få en rättvis analys av det som är orättvist.

Teori och ämne

Jag har gjort en publikundersökning i tre delar; de första två genom deltagande observation och den tredje genom en enkätundersökning. Det jag ville ta reda på var hur teaterbesöken påverkar gymnasieelevens demokratiska världsbild. Jag började genom att observera eleverna under föreställningen och även efteråt under ett politiskt samtal. Genom att sedan analysera detta med fokus på elevernas reaktioner fick jag tillgång till det kvalitativa innehållet. På så sätt kompletterar undersökningsdelarna varandra.

Som tidigare nämnt ville jag veta om teaterbesöket i allmänhet och föreställningen ...*men sen då?* i synnerhet - på något sätt påverkade elevernas syn på (o)jämlighet och på (o)jämsliddhet. Om föreställningen fick dem att reflektera kring maktstrukturer såsom sexism och rasism och om identitetsfaktorer såsom genus, ålder och geografiskt samt kulturellt område påverkar deras svar i enkäten. Ser svaren olika ut beroende av vilket genus/kön de tillhör och har de då i sin tur blivit påverkade av det geografiska område de kommer ifrån samt vilken ålder de har? Jag har valt att bedriva min forskning utifrån ett intersektionellt perspektiv eftersom jag i mitt resultat vill komma åt hur de maktordningar jag fokuserat på samverkar och påverkar svaren i enkäten. Jag undrar även om elevernas reaktioner under föreställningen samt vilka de är som tar plats under det politiska samtalet beror på dessa strukturer.

Metodval och tillvägagångssätt

Jag har bedrivit en slags deltagande observation när eleverna var på plats på själva teatern. Den första delen av min observation gick ut på att jag satt med eleverna i

publiken och observerade deras reaktioner under föreställningens gång; något jag kommer beskriva i min analysdel. Jag tittade på hur och vad killarna jämfört med tjejerna reagerade på; skrattade åt, grimaserade åt eller rycktes med av. Jag iakttog elevernas samspel, gruppsyck och bekräftelsesökanden; vem söker bekräftelsen, från vem, varför och framför allt i vilka situationer?

Den andra delen av min deltagande observation gick ut på att jag satt med och observerade elevernas samtal med representanter från Ung Vänster, Unga Feminister, Centerpartiets Ungdomsförbund, Liberala Ungdomsförbundet, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Grön ungdom. Jag ville veta vilken elev som vågade räcka upp handen, vad eleven ställde för frågor och om allt detta skiljde sig mellan tjejer och killar.

Jag har som tidigare nämnt också genomfört en enkätundersökning som en tredje del i min publikundersökning. Jag har valt att göra det för att få ta del av elevernas påverkan och åsikter på ett mer konkret och anonymiserat sätt efter föreställningen. Enkäten har bestått utav sju frågor angående föreställningen, politik och teater som undervisningsmedel. Eleverna har fått fylla i kön, ålder och postnummer. Kön för att kunna bedriva undersökningen utifrån ett genusperspektiv, postnummer för att ta reda på om elevernas omgivning, geografiska och kulturella områden, påverkar dem samt ålder för att kunna jämföra och se om eleverna svarar olika beroende på om de tillhör olika åldrar.

Jag lät elevernas lärare ta hand om enkäterna och låta eleverna svara när de var tillbaka i skolan. Läraren skickade sedan alla ifyllda formulär till min hemadress via post. Därefter har jag undersökt svaren och framställt ett mer kvantitativt resultat där elevernas svar redovisas och kategoriseras utifrån ålder, kön och postnummer. Därefter har jag bedrivit en mer kvalitativ undersökning i form av analyser och tolkningar och utifrån det dragit slutsatser.

Genom att fokusera på en så pass liten grupp människor har det gett mig större utrymme att göra undersökningen mer kvalitativ än kvantitativ. Det har gett mig svängrum i analyser och slutsatser och gett uppsatsen ett större djup. Jag har fått ta del av alltifrån elevernas första möte med teatern till deras sista formella ord angående föreställningen. Jag har kunnat använda mig av mina egna sinnen för att komma eleverna och deras upplevelse närmare; i enbart en anonym enkätundersökning skulle jag aldrig kunna få ta del av kroppsspråk, minspel, gester eller röstlägen. Allt detta

bidrar både till en större förståelse för mig av elevernas upplevelser, reaktioner, sinnesstämningar och till deras olika genus; att observera killarna respektive tjejernas plats i talrummet under det politiska samtalet och killarna respektive tjejernas temperament; hur de själva uppmärksammas och uppmärksammar föreställningen.

Ett drömscenario för min del hade varit om jag själv hade fått hålla samtal och diskussion med eleverna angående teater, politik och föreställningen ... *men sen då?* Det hade lett till en ännu djupare analys i den deltagande observationen och framför allt varit oerhört intressant, dock fanns det inte tid för det den här gången men jag lämnar den dörren öppen till framtida projekt och undersökningar.

Mitt metodval har inte enbart bidragit till positiva resultat, det har även uppstått problemen som mestadels berott på dålig framförhållning och en aning naiv tidsplan och förväntning över dispositionen. Något jag skulle kunna ha gjort för att förenkla mina förutsättningar för att nå målet med undersökning är till exempel att själv ta kontakt med gymnasieklasser och bjuda in till föreställningen. Hade jag planerat förarbetet bättre och haft en tydligare litteraturlista och läsningsagenda hade väntan på de försenade enkäterna inte på samma sätt rubbat min tidsplan och inte heller hade jag, med bättre framförhållning, behövt ändra lika mycket i mitt syfte och i mina teoriperspektiv.

Intersektionalitet

Jag har valt att göra min forskning utifrån ett intersektionellt perspektiv; både genom att titta på hur eleverna ser på maktstrukturer såsom kön, etnicitet och nationalitet och även deras egen förmåga att kunna påverka samhället. Men också genom att undersöka eleverna som spelpjäser i det stora maktspelet – hur de påverkas av deras sociala positioner. "Det finns inga sociala positioner (eller identiteter) som inte konstrueras utifrån klass, kön och ras/etniska asymmetrier." (de los Reyes & Mulinari; 2005, s. 18) Precis som de los Reyes och Mulinari i citatet ovan menar är vi alla konstruerade av samhället; av normer som styrt och styrs genom patriarkala och koloniala strukturer. Vi påverkas ständigt av våra roller i samhället; klass, kön, genus, nationalitet, etnicitet, sexuell läggning, fysik/hälsa och så vidare; därför vill jag belysa de olika medvetenheterna, öppenheterna och svaren som eleverna levererar i enkätundersökningen.

Det intersektionella perspektivet tar hänsyn och fokuserar på skärningspunkter mellan olika maktordningar och maktstrukturer som påverkar, korsas, försvagar, kompletterar och konkurrerar ut varandra, både på *individuella, institutionella och strukturella* plan (de los Reyes & Mulunari, 2005).

Paulina de los Reyes och Diana Mulinaris utgångspunkt i verket *Intersektionalitet – kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap* är att dessa olika maktstrukturer är inbäddade i varandra och därför inte bör separeras i maktanalysen. Så som att könskonstruktionen alltid är rasifierad och vice versa.

Kvinnor och män är aldrig bara kvinnor och män i förhållande till makt utan [är] samtidigt placerade i klass- och rasmässiga hierarkier. (de los Reyes & Mulinari, 2005; s.41)

Intersektionaliteten är alltså ett verktyg till att dels uppmana feminismen att brädda sitt kritiska samtal och utforska maktrelationer i andra kritiska perspektiv för att få en mer djupare förståelse för hur maktstrukturer samverkar; "en dialog över teoretiska gränser kan bidra till en mer djupare och mer dynamisk förståelse av de former av dominans som gör sig gällande de i den postkoloniala världen." (de los Reyes & Mulinari, 2005; s. 123). Men precis som de los Reyes & Mulinari skriver handlar den intersektionella teorin om att i sin tur kritiskt granska feminismen i sig och i dess teoretiska, empiriska och politiska tillkortakommanden (2005). Feminismen som i sig styrs av koloniala strukturer och västerländsk tradition har därför ofta uteslutit övriga globala processer.

Jag har som tidigare nämnt valt att avgränsa och fokusera mitt arbete på maktstrukturer såsom ålder, genus och geografiskt område i min uppsats. På samma sätt som varje elev tillhör eller kategoriseras i ett kön tillhör de också en ålder som samtidigt influeras och påverkas av det kulturella och geografiska område de kommer ifrån - maktordningar som helt enkelt ej bör separeras. Vikten av rummet i den intersektionella diskursen är stor; det kulturella som det geografiska. Därför är postkoloniala teorier och liknande kritiska teorier som åsyftar till (o)rättvisor på grund utav det geografiska och kulturella rummet, användbara - och i det större perspektivet självklara - redskap. I min avgränsning kommer rummet förklaras dels som det geografiska rummet i jämförelsen mellan elevernas olika postnummer; det kulturella rummet som själva skolan som ständigt påtrycker och formar eleverna i form av

gruppträck utanför klassrummet och bildning i klassrummet samt som en kritisk granskning över Göteborgs segregerade klimat.

Jag har läst Fanny Ambjörnsson *I en klass för sig* för att få förståelse för hur en gymnasieelevs genus påverkas av hans klass, sexuella läggning och kulturella bakgrund. Att tjejer och killar har olika förväntningar på grund utav konstruerade ideal grundade i patriarkala strukturer diskuteras ständigt i den feministiska diskursen. Däremot att olika tjejer har olika förväntningar som gör att olika genus tilldelas dem kräver en intersektionell analys, då detta grundar sig i fler sociala relationer än enbart könsrelationer; så som till exempel social klass, etnicitet eller nationalitet.

Ambjörnsson studerar skillnaden mellan gymnasietjejer och -killar men skillnaden framförallt gymnasietjejer emellan. Hon följer under ett drygt år tjejerna från två olika gymnasieklasser som tilldelats olika genus på grund av deras val av gymnasieprogram, deras sociala klass, sexualitet och kulturella bakgrund. Hon beskriver en patriarkal syn på kvinnan som antingen *hora* eller *madonna*, en syn som skapats av män genom tiderna och realiserats i form av ideal som kvinnor än idag eftersträvar på grund av den djupt rotade könsmaktsordningen. Detta bidrar till dessa gymnasietjejeers konstruerade kön och beteende som Ambjörnsson kallar normativ femininitet som tar sig i uttryck på två vitt skilda sätt; i en gymnasieklass förväntas tjejerna vara uppkäftiga, hysteriska och lössläppta och i en annan förväntas tjejerna vara ordentliga, tillbakadragna och lugna.

Den allmänna uppfattningen om tjejer, av såväl lärare som inom tjejgrupper, var att tjejer är mer toleranta gentemot marginaliserade grupper i samhället, såsom homosexuella, handikappade och invandrare. (Ambjörnsson, 2004; s. 61)

I citatet ovan beskriver Ambjörnsson hur den allmänna uppfattningen av tjejerna från *Samhällsvetenskapsprogrammet* - den så kallade *S-klassen* - en av de två klasser hon jämför och undersöker i boken *I en klass för sig*. Den andra klassen från *Barn- och Fritidsprogrammet*, BF-klassen har ett annat ryckte, en annan attityd gentemot sig själv och sin omvärld - samma kön men olika genus. "Den generella bilden av S-tjejen handlade om måttfullhet, kontroll och vänlig tillgänglighet" (ibid s. 53) - något som de därför själva identifierade sig med; deras konstruerade genus som de sällan gjorde motstånd mot. *Barn- och Fritidsprogrammet* däremot ansågs vara en gymnasielinje för elever med mindre studiemotivering och som ofta kom från lägre sociala klasser. "Bland

såväl lärare och skolpersonal som övriga elever var [BF-klassen] (ö)kända som stökiga elever med grovt språkbruk och ett allmänt ointresse för skolan.

I min uppsats är könsuppdelningen ett centralt undersökande. Från det att vi föds bemöts vi på olika sätt beroende av vilket biologiskt kön vi tillhör; redan där sätter vuxenvärlden etikett på individen och omgivningen bestämmer individens genus.

Vi bemöts från början som flicka eller pojke, och deltar sedan tillsammans med våra omgivningar i en kulturell konstruktion av genus. Kön/genus blir något självklart, och kulturens sätt att hantera detta blir som luften vi andas. (Torstenson-Ed, 2011; s. 41)

Tullie Torstenson-Ed skriver i *Barns livsvärld*(2011) att vuxenvärlden kategoriserar för att få verkligheten mer överskådlig. Det är av vuxenvärlden uppdelningen sker mellan tjej och kille, vuxen och barn, sociala klasser, kulturella skillnader och så vidare - barn och ungas värld är istället mer sammanvävd. Det är också därför den intersektionella teorin är så viktig i de fall då genus och barn diskuteras därför att de är så påverkade av sin omgivning och har så svårt att nyansera verkligheten. Den levnadsstandard de lever i hemma påverkar deras skola i högre grad än vad vuxna påverkas och för med sig utanför hemmet. Vuxna har lärt sig att kategoriserar och nyansera och ser därför skillnad på bland annat jobb/skola och hem.

Tidigare forskning

I boken *Shakespeares Shylock och antisemitismen* presenterar forskare (Willmar Sauter, Yael Feiler, Stephen Greenblatt, Jesper Svartvik, Håkan Blomqvist, Lars M. Andersson, David Titelman, Anna-Lena Lodenius, Anat Gesser Edelsburg) vid Stockholms universitet en publikundersökning av Mats Eks uppsättning av *Köpmannen i Venedig* från Dramaten 2004. Under rubriken *SHYLOCK I RÖRELSE: Gestaltning, mottagande – nu och då* skriven av Yael Feiler och Willmar Sauter beskriver de, bland annat, hur undersökningen gick till; publiken fick svara på samma frågor i en enkät både före och efter föreställningen. Syftet med publikundersökningen var att visa hur publiken påverkades. Mats Eks intentioner var att skapa kritik mot antisemitismen, men i resultatet visade det sig att föreställningens påverkan på publiken var den motsatta; att publiken efter föreställningen visat upp en större acceptans och förståelse till antisemitism. Syftet med forskningen kring Eks uppsättning var att visa att teater med

samhällsengagemang påverkar dess publik på olika sätt. I slutet av boken under rubriken *Attitydförändringar och politisk teater* presenteras liknande undersökningar gjorda av Anat Gesser Edelsburg där hon vill visa hur den politiska teatern påverkar åskådaren. Hon menar att föreställningens dialog och gestaltningar antingen sammanfaller med eller kontrasteras mot åskådarens uppfattning vilket innebär olika förutsättningar för mötet mellan publiken och teaterstycket, och för eventuell påverkan på åskådarna.

Resultatkapitel

Resultatredovisning

I enkätundersökningen har 15 gymnasieelever deltagit; fem utav dessa 15 är tjejer och resten killar. Eleverna kommer från två olika skolklasser - en gymnasieetta och en gymnasietrea; eleverna är mellan 15 till 16 år i den ena klassen respektive 17 till 19 år i den andra. Jag har delat upp dem i olika kategorier utifrån deras postnummer för att underlätta min forskning; centrala Göteborg, östra Göteborg (innefattar endast områden öster om Härlanda), västra Göteborg och norr om Göteborg, alltså i kranskommuner utanför Göteborg såsom Ale, Kungälv och Alingsås.

11 av 15 elever, varav en tjej, har svarat på den första frågan som också var den enda skriftliga frågan; "*Vad handlade föreställningen ... men sen då? om för dig?*". Det vanligaste svaret var *politik*, sex elever utav 11 har gett detta som svar. Annars har eleverna uttryckt att föreställningen var intressant, andra att den var rörig och förvirrande, vissa att den handlade om samhällets problem, orättvisor och rasism och en person har svarat att föreställningen har handlat om att "kasta skit på SD".

Både killarna och tjejerna anser att politik är mycket viktigt, det är bara ett fåtal som tycker annat. Dock är det spridda svar när det gäller politik som gynnar en jämställdhetskamp. Att vilja engagera sig för män och kvinnors lika rätt är inte alls självklart, inte heller efter att ha sett ... *men sen då?*. Däremot kan man se att tjejerna generellt sett tycker att frågan är viktigare än killarna, även om vissa killar har svarat att de verkligen skulle vilja engagera sig mer för jämställdhet är det betydligt fler som svarat att de inte alls är intresserade av det. På samma sätt ser gymnasieeleverna på att vilja kämpa mot rasism – tjejerna är villigare att engagera sig i antirasism än vad killarna är då fler killar inte tycker att frågan är viktig alls. Vissa killar har dessutom mer direkt uttryck att antirasism inte är något för dem i enkäterna; bland annat killen som svarat att föreställningen handlade om "att kasta skit på SD" och en annan som har kryssat för *mot* och skrivit *för* framför rasism i frågan "*Fick föreställningen dig att vilja engagera dig mer mot rasism?*" och sedan kryssat i att han är mycket intresserad av att engagera sig för rasism. Trots tecken på icke-engagemang i jämställdhet- och jämlikhetsfrågor är killarna absolut överens om att "Sverige har gått vilse". Det är bara två elever från centrala Göteborg som inte tycker så; något jag kommer återkomma till.

De flesta killarna tyckte att teatern var viktig i undervisningssyfte medan tjejerna inte var överens om att det var viktigt eller inte. Faktum är att majoriteten av tjejerna inte alls tyckte att teatern var viktig medan 75 % av killarna tyckte det.

I sista frågan undrade jag om eleverna trodde att de kunde vara med och påverka samhället. På den frågan svarar sju av tio killar att de tror att de kan vara med att påverka samhället *mycket* medan fyra av fem tjejer svarar att de inte tror att det kan vara med att påverka samhället alls.

Kategorin *norr om Göteborg* innefattar ett stort område. Jag har gjort den kategoriseringen då elever från dessa områden har svarat relativt lika. Samtliga har svarat att politik är viktigt och är alla överens om att Sverige har gått vilse. Däremot finns det två grupper av svarsmodeller från kategorin *norr om Göteborg*; dels en grupp som vill engagera sig mot rasism och sexism och som tycker att teater är viktigt i undervisningssyfte och dels en grupp som tycker det radikalt motsatta; att jämlikhet och jämställdhet inte är något att engagera sig i och att teatern inte är viktig alls.

Elever från östra Göteborg har generellt sett svarat att både politik, jämlikhet och jämställdhet är viktigt, att Sverige har gått vilse och att skolans teaterbesök är viktiga. Däremot om man vänder sig till västra Göteborg är engagemanget inte lika brinnande som i östra. Det är faktiskt ingen som verkar tycka att jämställdhet och antirasism är något som är värt att engagera sig i. Eleverna från centrala Göteborg tycker generellt sett att politik tillika jämställdhet är *ganska* viktigt, däremot är engagemanget mot rasism inte lika viktigt men inte heller helt oviktigt. De tycker att teatern är viktig och tror att de kan vara med att påverka samhället.

Efter att ha undersökt elevernas olika åldrar insåg jag att denna maktstruktur också likt kön/genus och bostadsområde spelade roll för hur elevernas svar såg ut i enkäten och därmed att åldern också påverkar deras syn på teater, politik och på rättvisefrågor.

Eleverna var allt mellan 15–19 år och därför delade jag in dem i tre olika ålderskategorier; *under 17 år*, *17 år* samt *över 17 år*. Jag gjorde den här uppdelningen med anledning av att för få elever var 19, 18 och 15 år; men genom att väva samman de som var närmast varandra i ålder fick jag ett tydligare resultat baserat på fler elever i varje kategori. Dock är det enbart tre stycken elever som ingår i kategorin *över 17 år* – tanken var att även de som fyllt 17 år skulle ingå i denna kategori från början. I det fallet hade endast två åldergrupper erhållits med åtta respektive sju elever i varje kategori -

men eftersom svaren skiljde sig såpass mycket mellan de som fyllt 17 och de som var över ville jag inte sammansvetsa dessa två kategorier som var för sig gav två så olika resultat. En likhet som dessa två grupper dock hade, *17 år* samt *över*, var att samtliga elever påstod att politik var viktigt. Eleverna under 17 år verkade däremot inte lika intresserade av hur vårt samhälle ser ut. Majoriteten av dem tyckte varken att politik var viktigt eller att jämställdhet och antirasism var något att engagera sig i.

Eleverna mellan 15 och 16 visar upp en antingen-eller-trend i svaren. De må ha kryssat i "*inte alls*" på frågorna gällande jämställdhet och antirasism men annars har de på ett ungefär svarat 50/50 på resterande frågor; antingen har de kryssat i maxpolen "*mycket*" eller minpolen "*inte alls*". 17-åringarna visar upp en större förståelse till rättvisefrågor än vad 15-16-åringarna gör. Samtidigt visar de som var över 17, alltså 18-19 år, en ännu större tolerans och vilja att engagera sig i jämställdhet och jämlikhet. Så den kvalitativa undersökningen visar helt klart att ju äldre eleverna är desto villigare är de att engagera sig i rättvisefrågor och i politik. Samma mönster gäller även frågorna om teaterbesök; ju äldre eleverna är desto viktigare tycker de att teaterbesöken är. På de allmänna frågorna om samhället, "*Tror du att du kan vara med och påverka samhället?*" och "*Tycker du att Teater Kurage påstående om att "Sverige har gått vilse" stämmer?*", ser genomsnittsvaret lika ut i varje åldersgrupp.

Analys och tolkning

Min analysdel har jag valt att använda som min kvalitativa plattform i mitt undersökande. Analysen ger mig utrymme att resonera mer fritt och tolkande och bidrar till att kunna dra egna slutsatser. Hänsyn bör tas till att jag som forskare påverkas av mina förutsättningar då jag dels tillhör normen som vit och medelklass samtidigt som min ålder, mitt kön och bisexuella läggning kategoriserar mig utanför normen. Dessa två positioner möjliggör det för mig att betrakta fenomen både inifrån och utifrån och bidrar i bästa fall till en reflekterande tolkning.

Enkätanalys

I enkätundersökningen visade sig stora skillnader mellan könen, åldrarna och postnumren. Om jag till exempel jämför en 19årig Alingsås-tjej med en 16årig Tynneredtjej så skiljer sig svaren markant. Det enda som de är överens om är att de tror att de inte kan vara med att påverka samhället, tillskillnad från nästan alla medverkande killar

som precis tvärtom tror att de kan göra stor skillnad i samhället. Det känns för mig uppenbart, som ung tjej själv, att denna försiktighet och känsla av otillräcklighet som tjejerna visar upp grundar sig i patriarkala strukturer. Precis som tidigare nämnt bedöms vi utifrån vårt kön redan från födelsen och tilldelas de genus vi sedan förväntas leva upp till; tjejerna har alltså redan som spädbarn stämplats som den underordnade i samhället. En annan intressant jämförelse är den 17åriga Centrum-killen och den 17åriga Bergsjön-killen som har olika syn på Sverige och hur engagerad man bör vara i frågor gällande antirasism. Medan Bergsjön-killen vill engagera sig mer mot rasism och håller med om att Sverige gått vilse menar Centrum-killen att Sverige är bra som det är och att engagemang mot rasism inte är alls lika nödvändigt som Bergsjön-killen anser. Detta är ett tecken på att vi påverkas utav det område och den omgivning vi kommer ifrån; det kulturella och geografiska området. Som känt är Göteborg en oerhört segregerad stad där de norra och östliga förorterna har en större invandartäthet och ses också som de områden med lägre status till skillnad från de västliga, sydliga och centrala förorterna och områdena som oftast ses som områden med högre status. Statusen tar sig uttryck på många sätt och det är det som intersektionaliteten bland annat undersöker och understryker. Klass, etnicitet och nationalitet är de mest påtagliga strukturer som avgör statusen i Göteborgs förorter och områden. Bergsjön som anses vara ett invandartätt område med större mångfald har lägre status än de centralare delarna av staden. Denna status- och klasskillnad som uppstår på grund av att nämnda maktstrukturer grundar sig i rasism. Därför blir inte heller förvåningen speciellt stor över att Bergsjön-killen hyser ett större engagemang i rättvisefrågor än vad Centrum-killen gör; i och med att rasismen är påtagligare i Bergsjön än vad den är i centrala Göteborg. Precis som Fanny Ambjörnsson skriver om den generella uppfattningen att tjejers tolerans av minoritetsgrupper är större än killars kan av liknande anledningar som Bergsjön-killens tolerans bero på att kvinnor generellt befinner sig under större förtryck än killar; vilket ofta kan innebära att empatin blir större i takt med att förståelsen till vad förtryck innebär blir högre.

Den allmänna uppfattningen om tjejer, av såväl lärare som inom tjejgrupper, var att tjejer är mer toleranta gentemot marginaliserade grupper i samhället, såsom homosexuella, handikappade och invandrare. (Ambjörnsson, 2004; s. 61)

Tullie Torstenson-Ed beskriver Yvonne Hirdmans synsätt på de *kulturella stereotyperna* där Hirdman menar att könsuppdelningen i sin tur skapar genus (2011) som ungdomar ofta tenderar att efterlikna. Hon menar alltså att killar oftare tilldelas ett genus som istället för att skapa en god relation till andra killar istället skapar en relation som går ut på att konkurrera. Jag undrar om detta bidrar till att killar enklare genom detta tilldelade genus skapar ett mer individualistiskt synsätt och om detta är orsaken till att killar i större utsträckning inte vill visa lika stort engagemang i jämlikhet- och jämställdhetsfrågorna än tjejer - både i min enkät och i Ambjörnssons påstående om tjejers högre tolerans.

Han definierar sig enligt Hirdman primärt som att inte vara kvinna och genom att skapa sin självbild främst i relation till andra män, i kamp och konkurrens. (Torstenson-Ed, 2011; s. 54)

På samma sätt som toleransen av minoritetsgrupper och engagemanget för rättvisefrågor visar sig vara generellt högre bland tjejer och personer från områden med lägre status visar det sig att åldern också har betydelse. Den generella 15-16åringen ger ett mer egennyttigt och individualistiskt svar i enkäten än vad den generella 17åringen gör samtidigt som generella 18-19åringen visar den största förståelsen och engagemang i politik och rättvisefrågor. Trots att det inte är någon större åldersskillnad mellan 15åringen och 19åringen skulle jag vilja påstå att det tyder på att dessa få år är oerhört betydelsefulla rent mognadsmässigt.

Ungefär hälften av de elever som medverkat i min publikundersökning har aktivt medgett att föreställningen på Hagateatern påverkade dem att vilja engagera sig i rättvisefrågor såsom antirasism och jämställdhet.

De flesta av dem som inte tillstått att deras engagemang påverkats av föreställningen anser ändå att teaterbesöken är en viktig del av undervisningen. I undantagsfall har eleverna uttryckt ilska och förvirring över det som visats på Hagateatern som å andra sidan påvisar att starka känslor väckts på grund av den. Till exempel den 16åriga killen som påstod att föreställningen handlade om "att kasta skit på SD" tycker och att teaterbesöken är helt oviktiga och inte behövs alls i utbildningssyfte visar ändå upp att starka känslor och åsikter väckts av föreställningen. Precis som Torstenson-Ed skriver om ungdomars svårigheter att nyansera (2011) tror jag att det på samma sätt finns en slags svårighet för vissa ungdomar att skilja på nödvändigheter och icke-

nödvändigheter; att det man själv inte tycker om eller håller med om inte heller är nödvändigt. Trots det har de visat upprördhet både under föreställningen och efter föreställningen i enkätsvaren. Om teatern kan få eleverna att känna behov av att ventilera oavsett vilka känslor som väcks hos dem innebär det att de inte gått opåverkade från besöket.

Föreställningsanalys med fokus på publikreaktionerna

Under föreställningen kändes det som att hela gymnasiepubliken var som paralyserad. Vid ett få tal tillfällen ryggade de tillbaka eller skakade på huvudet. Det var intressant att se hur en persons reaktion och kroppsmönster kunde smitta av sig på nästan alla andra i publiken.

Det vi ser på scen är ett kallt och tämligen ljust rum, det står stolar längs väggarna på sidorna och framför mittväggen står ett antal mintgröna skärmar. Jag får känslan av att vi befinner oss i ett väntrum, i väntan på vadå?

Charlotta Grimfjord Cederblad, en av skådespelarna, har satt sig i en stol på ena sidan utav det kala rummet. Plötsligt öppnas en dörr bakom oss i publiken och den fjärde väggen försvinner. Ut kommer Jarle Hammer, skådespelare. Han går bland publiken ner på scenen och sätter sig tillslut mittemot Charlotta. Ytterligare en dörr smälls igen, den här gången bakom scen, ut från de tunga draperierna kommer en tredje och sista skådespelare - Rebecca Alverfors och ensemblen är nu fulltalig.

Det är precis som att gymnasieeleverna vaknar till och på något vis bestämmer sig för att intressera sig för det skådespel som pågår i rummet. När den fjärde väggen bryts känns det som att eleverna plötsligt är på sin vakt, de är plötsligt synliga.

En dans påbörjas av Jarle och de andra hänger på. Det är en enkel och enformig koreografi. Rebecca står kvar ensam utan att ha märkt att de andra slutat, pinsamma blickar och tystnader uppstår när Rebecca inser att hon ensam gör dessa rörelser och avbryter då abrupt sin dans. Gymnasiepubliken vrider lite på sig, skakar lite på huvudet och skrattar obekvämt. Vad håller skådespelarna på med egentligen?

Jarle tar kommandot igen och sätter sig avslappnat på en bänk i publikhavet och ler förnöjt. "Skulle du kunna låta bli att tapetsera hemma hos dig trots att du har jättefula väggar?" han spärrar ögonen i en killes jämte honom "Eeeh, neej." Och så är förhöret igång. De tre skådespelarna frågar ut publiken, och det första *Eeeh, neej-et* verkar ha smittat av sig, för eleverna följer trenden. "Skulle du kunna äta kött bara en

gång i veckan?”, ”Skulle du kunna offra en månadslön så att 1000 personer skulle få rent vatten i ett år?”, ”Skulle du kunna skära ner på din lön så att arbetslösheten försvinner i Sverige?” alla frågor får ett klingande *nej* till svar. Det är en spänd stämning, i någon slags skräckblandad förtjusning håller varje elev andan och tummarna för att inte få nästa fråga; men det är spännande, det ser jag på dem.

”Min bror är Sverigedemokrat” Rebecca Alverfors slår sig för munnen, det blir knäpptyst; ”Men han är Sverigedemokrat.” de tre skådespelarna sitter på en rad av fyra stolar mitt emot oss; en stol är tom mitt bland dem. Varför? Är det brodern tillika sverigedemokraternas stols? Sitter han där? Finns han bland oss? Representerar den tomma stolen den fjärdedel som viker av från den svenska politiken, en tom stol som *kulturvänstern*, som Rebecca utger sig och sina kollegor för att vara, inte kan fylla – som helt enkelt fylls av någon annan vars åsikter de inte kan styra. ”På hans facebookside är Jimmy någon man hänger upp och inte ut.” Den spända stämningen håller i sig; jag kan inte avläsa elevernas reaktioner. Att vara Sverigedemokrat är för mig och tydligen för ensemblen något man inte utger sig eller andra i sin närhet för att vara, men vad som snurrar i huvudet på eleverna kan jag inte förstå. Men jag kan känna atmosfären i rummet, att den är tung, intensiv och allvarlig.

”Jag orkar inte tänka på tidningsartiklarna om hur fruktansvärt det är i Syrien” säger Charlotta, hon pratar om fredagskvällarna då hon bara vill komma hem efter en tung och slitsam arbetsvecka, dricka ett glas vin framför tv:n och ha fredagsmys. Det är som att all jobbig stämning faller. Killarna flinar åt varandra och åt lärarna och tjejeerna fnissar mot varandra, som att någon just dragit ett skämt. Kanske för att Charlotta talar om att dricka vin – något de själva inte riktigt kan identifiera sig med än eller kanske för att de själva känner för att ha fredagsmys efter varje skolvecka, eller kanske för att det hon säger – något som är så normalt i fredags-mys-landet Sverige - blir så absurt i jämförelse med det där *fruktansvärda* som händer i Syrien. Jag vet vad Charlotta menar när hon säger att hon bara vill ha fredagsmys och slippa tänka på vad som försiggår på andra sidan jorden, en skamkänsla som drabbar mig som vit privilegierad medelklass allt för ofta.

Jarle inleder föreställningens första långa monolog. Någon gäspar här och där i publiken en annan pillar på sin telefon, nu handlar det inte längre om dem själva utan berättelsen handlar om en annan persons liv. Det är märkligt att elevernas kollektiva koncentration på en sekund kan växla från att vara intensiv till obefintlig. När

monologen är färdig fastnar Jarle i en obekväm position. Han ropar på hjälp. De andra bär av honom från stolen han står på och placerar honom på marken som om han vore ett föremål; som om det fanns många av det föremålets slag. Eleverna och deras lärare skrattar. Ett ljud som om det vore ett bebisgnäll hörs från golvet där Jarle ligger i samma obekväma position som innan. Han får ett utbrott. Flera stycken i publiken hoppar till, det tisslas och tasslas och fnissas i ett hörn. Jarle ryter att han inte vill klumpas ihop och identifieras med den vita mannen och plötsligt blir han "den vita kränkta mannen". Charlotta och Rebecca förklarar att han aldrig kan komma ifrån sina privilegier som man, precis som att de aldrig kan avsäga sig sin vithet och de förmåner som det innebär. De säger också att de är skyldiga att använda sin makt för förändring. Några elever fnyser andra sitter helt tysta.

Rebecca talar nu om skammen att gå förbi den papperslöse utanför butiksentrén. Skammen över oron som uppstår när tanken på att ens eget bankkort kanske inte skulle gå igenom för att man "offrat" sig att köpa varor till den papperslöse. Skammen över hur lätt det är att framför en välgörenhetsgala på tv skicka iväg ett bidrag via sms men att inte kunna möta den behövandes blick i verkligheten. Jag känner igen mig i varje ord av berättelsen men på grund utav alla oförstående ansikten jag ser i gymnasiepubliken får jag en förnimmelse av att detta kanske inte är något eleverna själva ännu reflekterat över i sin vardag, kanske kommer de göra det efter detta, vem vet?

Ljudet av ett klassiskt pianostycke stegras upp. Medan Charlotta och Rebecca i luften spelar piano bakom en av skärmarna börjar Jarle på en berättelse om när han som liten sett *Förintelsen*, en miniserie om en judisk familj i Tyskland under Hitlers regim. Plötsligt befinner vi oss i ett judiskt hem under andra världskriget i Berlin. De två pianisterna, Rebecca och Charlotta, har nu blivit till mor och dotter övandes på ett Mozartstycke och Jarle till far. "Vi måste ge oss av!" säger Jarle till Charlotta "Jag är inte rädd för de där barbarerna, det här är Beethovens, Schiller och Mozarts land." Jag får rysningar över att inse att vi inte alls är i 30-talets Berlin utan i Göteborg 2014. "Barbarerna" som Charlotta talar om är inte bara anhängarna till nazitysklands NSDAP utan också till de främlingsfientliga partierna som får allt större inflytande i svensk politik idag. Oavsett om gymnasieeleverna delar min uppfattning av den här scenen känner jag att samma spända stämning som infann sig i då Rebecca talade "sin bror tillika Sverigedemokrat" är tillbaka. En röd tråd bibehålls när Charlotta istället börjar prata om Gösta Knutsson som var verksam under andra världskriget. Hon inleder

med att tala om hur elake Måns i en hitlerhälsning förklarar för de andra katterna att Pelle skall tillbaka dit han kom ifrån; för han är inte som de andra katterna. Obekväma fniss hörs här och var från publiken, en lärare skrattar också vilket direkt smittar av sig på fler elever. Hon fortsätter berätta att Gösta Knutsson under tiden som han skrev Pelle Svanslös också skrev antinazistiska tidningsartiklar och sågs därför utav SÄPO som en obekvämt riskperson då Sverige ville hålla sig neutrala i kriget. Det blir återigen knäpptyst.

Under flera tillfällen gör ensemblen olika koreografier, rörelsemönster som innefattar mängder med tecken som jag får känslan av att de flesta eleverna skakar av sig. De ryggar tillbaka och tittar istället på varandra gör grimaser och flinar oförstående mot varandra. Det finns en genuskillnad i alla dessa gestikulationer som utförs av eleverna i publiken. Killarna på ett mer extrovert hävdande vis jämfört med tjejerna som mer introvert försiktigt fnissar mot varandra. Torsensson-Ed skriver i *Barns Livsvärld* om den *tysta flickan* och den *busiga pojken* - att deras genus skapas av att flickor förväntas vara tysta och lugna, framför allt i skolmiljön "Den tysta flickan och den busiga pojken ser jag som ett resultat av skolmiljön och de olika villkor som ges flickor och pojkar av de vuxna i skolan".

Hela tiden söker eleverna bekräftelse genom att först snegla på sina kamrater för att se om deras reaktion stämmer överens med de andras. När de väl får bekräftelsen eskalerar reaktionen något som att de triggas igång varandra. Detta mönster följer hela föreställningen. Eleverna rynkar på näsan till de märkliga danserna utan ord, gäspar åt monologer som inte berör dem, hoppar till i plötsliga situationer, skrattar åt det som de kan identifiera sig med och samlar sig i en knäpptyst koncentration då något kontroversiellt eller tabubelagt ämne tas upp.

I slutet blir det vinter; snön faller från taket över skådespelarna. De sitter tätt ihop på en bänk något får dem att lyfta, något de håller i – en ballong. De faller och faller då isär, de tar sig upp försöker ta tunga steg framåt; det går långsamt men de klarar det tillslut. När de är framme får de fatt i ballongerna igen; de blickar upp och släpper sedan taget. Slut.

Eleverna verkar osäkra på vad som händer, om föreställningen är slut eller inte. Tillslut drar någon igång applådtacket. Och en kollektiv utandning sker.

Analys av seminarium

Föreställningen och seminariet ägde rum den 20 november 2014 på Hagateatern i Göteborg. Inbjudna till seminariet var de åtta riksdagspartiernas ungdomsförbund samt Feministiskt Initiativs unga feminister. Dock valde MUF (Moderata ungdomsförbundet), SDU (Sverigedemokratisk ungdom) och KDU (Kristdemokratiska ungdomsförbundet) att inte närvara. De representanter som deltog kom därför från CUF (Centerpartiets ungdomsförbund), LUF (Liberala ungdomsförbundet), SSU (Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund), Ung Feminister, Ung Vänster och Grön Ungdom. Två av representanter var tjejer, de kom från Ung Vänster och Unga Feminister resterande var killarna och de var också de som tog mest plats i talrummet. Det fick mig att tänka på Fanny Ambjörnssons observation av hur klimatet i klassrummet såg ut: "Medan tjejerna oftare, gärna enstavigt, svarade på direkta frågor, tog killarna snarare själva ordet (s 59)"

När jag tillsammans med gymnasieklasserna tog mig in efter paus i teaterlokalen igen satt de sex ungdomspolitikerna och moderatorn uppradade i stolar på scen. Moderatorsn hälsade de alla välkomna och förklarade att hon nu skulle ställa representanterna de frågor som eleverna själva mailat in och låta dem svara så gott de kunde. Hon sa också att det är fritt fram att räkka upp handen om någon fråga skulle dyka upp under seminariets gång, sedan lät hon representanterna presentera sig själva. Därefter läste moderatorsn upp den första inmailade frågan "Har invandringspolitiken misslyckats?", en fråga som minst sagt intresserade alla representanter som dessutom tog lång tid för dem alla att besvara. Jag såg hur eleverna började vrida på sig. Snart var det dags för den andra frågan som från början löd: "är det jobbigt att vara politiker?" men eftersom representanterna från förbunden egentligen inte är politiker omformulerades den till: "är det jobbigt att vara ungdomspolitiker". Vissa av representanterna kallade sig för just ungdomspolitiker medan andra inte ens tog ordet politiker i mun (i sammanhanget) utan menade på att de var aktivister eller vanliga ungdomar som engagerar sig kanske lite mer än de ungdomar som satt i publiken. Plötsligt räcktes en ivrig hand upp och ägaren av den fick ordet; en gymnasiekillen undrade nu hur representanterna tänker kring tillväxt och miljö, om dessa går att kombinera. CUF-killen skrek *JA!* av lycka inför denna fråga och tog ordet. Framför allt var kill-representanterna i full färd med att debattera frågan. När moderatorsn frågade om gymnasiekillen var nöjd med svaren sa han att han gärna hörde

vad tjejen från Ung Vänster hade att säga. Nästa fråga; "vad är problemet med att producera ekologisk mat i skolan?" När jag iakttog eleverna såg jag att allt fler började tappa koncentrationen; många killar knappade på sina mobiler och retades med kompisar i smyg och ett tjejpar snett framför mig satt och viskade och fnissade, antagligen om något helt annat än politik.

Framför mig satt tre gymnasiekillar, de pendlade mellan att försöka lyssna på ungdomspolitikerna och att viska, flina och grimasera till varandra. Men när en fråga om ungdomsarbetslöshet togs upp och besvarades såg jag att den ena killen hade något som han ville tillägga och uppmuntrades av sina två klasskompisar. Han fick ordet av moderatören och därmed ställde sista frågan; "funktionshindrade har svårt att få jobb – vad skall man göra åt det?".

Trots det att alla som vågade räcka upp handen från publiken inte fick ordet tillhörde samtliga händer killar. På samma sätt som de flesta tjejer i enkäten svarat att de inte tror att de kan vara med att påverka samhället grundar sig denna försiktighet och underkuvning i de patriarkala strukturerna. Strukturer som räknar med att tjejer skall vara tysta medan killar precis tvärtom skall ta plats. När motsatsen uppstår kallas tjejen ofta för "pojkflicka" vilket kan innebära att hon är mer utåtagerande, "sportig", busig och att hon umgås med killar. Motsvarigheten för killar är inte som man egentligen kanske hade förväntat sig "flickpojke" utan snarare ser man på honom som undantaget som bekräftar regeln. Killen som betar sig som en "tjej" blir inte jämförd med en tjej utan ses mer som en exemplarisk person och elev medan tjejen som betar sig som en kille jämt jämförs med killar. Torstenson-Ed beskriver pojkflickan som gränsöverskridande (2011) medan killen som betar sig som en "tjej" inte är det.

Slutsats

Efter att enkätundersökningens resultat var färdigställt visade det sig att de flesta eleverna tyckte att politik var viktigt och att de höll med om att Sverige gått vilse. Att vi just nu befinner oss i ett kaotiskt Sverige med politik som inte går att lita på, rasism och främlingsfientlighet som växer sig allt starkare lämnar ingen oberörd, vilket jag märker i gymnasieungdomarnas ofta extrema åsikter i enkäten.

Även om det kvantitativa resultatet har visat att föreställningen ... *men sen då?* inte lyckats uppmuntra ungefär hälften av gymnasieeleverna till att vilja engagera sig i varken jämställdhetsfrågor eller i jämlikhetsfrågor betyder det ändå att den andra hälften blivit något mer medvetna efter teaterupplevelsen. Trots det att föreställningen inte lyckats väcka allas intresse för rättvisefrågor är det en stark majoritet som tror att de obligatoriska teaterbesöken är viktiga för dem som elever. Av vad jag dessutom har kunnat utläsa i enkäterna från de elever som inte medgett att ... *men sen då?* påverkat dem har också varit de som ihärdigast fyllt i enkäten och som haft tydligast beskrivning av vad föreställningen betytt och handlat om för dem. Min slutsats handlar framför allt om dessa elever; som på ett eller annat sätt blivit provocerade, arga eller förvirrade av föreställningen. Det är de som inte ville påstå att de blivit påverkade av teaterbesöket men som ändå visade upp starkast åsikter och känslor efter att ha varit på det. Eftersom teatern oftast är politisk innebär det att den inte kan överensstämma med alla människors åsikter. Jag anser att teatern finns till för att varje scenkonstnär skall kunna uttrycka sina värderingar på scen. En provokation både från det ena och det andra hållet är nyttigt och inte minst under gymnasieåren då värderingar och politisk läggning är någonting som börjar växa sig allt starkare för att till slut fullfjädrar elevens vuxna identitet. Anat Gesser Edelsburg skriver i "Attitydförändringar och politisk teater" att mötet mellan åskådare och stycke blir lyckat om dialogen och gestaltningen på scen överensstämmer helt eller delvis med åskådarens synsätt, uppfattning och värderingar (Sauter & Feiler, 2010; s. 143). Hon skriver också att mötet blir misslyckat om "[Gestaltningen] alls inte korresponderar med åskådarens sociala erfarenheter", vilket inte var fallet när det gäller ... *men sen då?*

Att skillnaden mellan könen var så tydlig i enkäten och påtaglig under den deltagande observationen hade jag inte förväntat mig. Jag känner lite av en sorg över att

resultatet visar att gamla stereotypbilder är något som elever idag fortfarande anammar. Att killar är mer egocentriska och extroverta jämfört med tjejer som förväntas vara och är empatiska och introverta. Intressant och lite skrämmande var det också att se att de undersökta maktordningarna trots allt spelade så stor roll för ungdomarna; att de var såpass präglade och påverkade av sin bakgrund och sina förutsättningar; att elevernas område, genus/kön och ålder skulle vara faktorer med så stor betydelse för hur eleverna betedde sig, tyckte och tänkte förvånade mig en aning. Dock tror jag att påverkan av grupptricket från elevernas kamrater är än starkare och att eleverna beter sig och utger sig för att vara på ett visst sätt på grund av hur deras vänner är och gör. Trots detta kvarstår faktum att deras beteende till stor del grundar sig i konstruerade normer och strukturer.

Hur som helst vill jag till sist tillägga att jag tror att teatern är viktig för gymnasieeleven, vilket verkar vara något eleverna själva håller med om i och med att majoriteten skrivit det i sin enkät. Framför allt eftersom dessa obligatoriska teaterbesök för de flesta är de enda gångerna som de överhuvudtaget går på teater. Jag tror att alla elever på ett eller annat sätt blev påverkade av föreställningen ... *men sen då?* av Teater Kurage och med tanke på att drygt hälften visar att de skulle vilja engagera sig i rättvisefrågor är det ett tecken på att föreställningens budskap har nått fram.

Källförteckning

Tryckta källor

Ambjörnsson, Fanny, diss. (2003) *I en klass för sig*

De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *intersektionalitet – kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*

Torstensson-Ed, Tullie (2001) *Barns Livsvärld*

Feiler, Yael & Sauter, Willmar (red) (2010) *Shakespeares Shylock och antisemitismen*

Otryckta källor

<http://www.hagateatern.se/teater-kurage/...men-sen-d%C3%A5--23689665>

Föreställning

... men sen då? av Teater Kurage spelad på Hagateatern, Göteborg hösten 2014

Hen [] Hon [] Han []

Ålder _____

Postnummer _____

Beskriv kortfattat:

1. Vad handlade föreställningen ... *men sen då?* om för dig?

Sätt ett kryss på den punkt på linjen som bäst överensstämmer med hur du tycker/känner:

2. Är politik viktigt för dig?

Mycket

Inte alls

3. Fick föreställningen dig att vilja engagera dig mer för kvinnor och mäns lika rätt i samhället?

Mycket

Inte alls

4. Fick föreställningen dig att vilja engagera dig mer mot rasism?

Mycket

Inte alls

5. Tycker du att Teater Kurages påstående om att "Sverige har gått vilse" stämmer?

Mycket

Inte alls

6. Tror du att teaterbesök som en del av skolundervisningen är viktigt för dig och andra elever?

Mycket

Inte alls

7. Tror du att du kan vara med och påverka hur samhället ser ut?

Mycket

Inte alls

Tack för din medverkan!